

DE SPERMABANK BRENGT RAAD EN ZAAD

Alleen, maar wel bewust moeder

Eerst was er de bom, later de bam: mentaal solide en financieel onafhankelijke vrouwen die misschien niet bewust alleenstaand zijn, maar wel bewust moeder willen worden. Ze willen een kind en zijn er klaar voor. Drie bammen over de drempel van de spermabank en solomama zijn.

Door Steven Grauwmans & Foto's Debby Termonia.

Patricia Baetens werkt al 25 jaar als psychologe aan het Centrum voor Reproductieve Geneeskunde van het Universitair Ziekenhuis Brussel. Zij begeleidt aanstaande alleenstaande moeders, lesbische koppels en heteroseksuele paren op hun weg naar het ouderschap via kunstmatige inseminatie. Zij zag hoe almaar meer vrouwen besluiten om moeder te worden, in hun uppie. "Vroeger werd je erop aangekeken door familie en vrienden. Dat heb je vandaag veel minder. In 1995 kwamen er slechts dertig alleenstaande vrouwen bij ons met de vraag om een ouderschapsproject op te starten. Vorig jaar waren dat er 135."

Bom, bam of bm

Intra-uteriene inseminatie, het klinkt moeilijker dan het is. Via zelfinseminatie of zogenaamde *bedside*-inseminatie kun je het eenvoudigweg thuis doen, met een steriel potje en een pipetje. In 1884 werd de techniek voor het eerst (en ongevraagd!) toegepast in Amerika. Later, in 1977, had je de bom (bewust ongehuwde moeders) in Nederland, *les mères célibataires par choix* in Parijs en de *single mothers by choice* in Londen. Ondertussen is de bom een bam (bewust alleenstaande moeder) geworden. Maar zijn ze bewust alleenstaand of eerder bewust moeder?

Baetens: "Wij zijn in 1981 met kunstmatige inseminatie voor alleenstaanden begonnen. Wereldwijd nam België, en zeker het UZ Brussel, daarin een voortrekkersrol, doordat we ermee naar buiten kwamen. Achter gesloten deuren werd kunstmatige inseminatie al heel lang toegepast. Als vrijzinnige instelling vertrokken wij vanuit een antidiscriminatiepunt. Het had niet te maken met het idee dat we iets tegen vaders hadden. Wij vonden en vinden dat alleenstaande vrouwen of lesbiennes ook kinderen mochten krijgen."

In Europa is het nog steeds niet evident om alleen een kind op de wereld te zetten. Het UZ Brussel krijgt elk jaar verscheidene aanvragen om een ouderschapsproject van alleenstaande vrouwen uit Duitsland en Frankrijk, waar het single-moederschap niet mogelijk is. Sommige vrouwen die bij het UZ Brussel aankloppen zijn bewust alleenstaand: zij hebben financiële zekerheid, een huis, een job. Zij zijn er klaar voor en willen een kind. Daarnaast zijn er de vrouwen die tegen de kaap van veertig aan schurken, vrouwen die het liever met een partner hadden gedaan en het moederschap uitstellen tot het bijna te laat is. Baetens: "Leeftijdsgebonden factoren beginnen te spelen vanaf 35 jaar. Naast het feit dat de eicellenvoorraad afneemt, vermindert ook de kwaliteit van de cellen. Er is een grotere kans op chromosomale afwijkingen, zoals het syndroom van Down. Ook het risico op miskramen wordt groter. Bovendien wordt het ook fysiek moeilijker."

Het alarm van de biologische klok loopt af en dan is keuze duidelijk: moeder worden of niet. Baetens: "De laatste jaren hebben we minder vrouwen in die situatie, terwijl de groep vrouwen tussen 30 en 35 die niet meer willen wachten wél groter wordt." Bammen zijn niet altijd bewust alleenstaand, ze zijn vooral BM, bewust moeder.

Leve de Vikings

Oké, je wilt alleen een kind maken, waar klop je aan en hoe gaat het dan verder? *Welcome to the jungle!* Veel hangt namelijk af bij welke instelling je over de drempel stapt: soms moet je psychologische tests doorlopen, soms moet je ellenlange gesprekken voeren met een interval van twee maanden én 90 euro per consultatie betalen, bij andere centra volstaat dan weer een korte motivatiebrief. De wet betreffende medisch begeleidde voortplanting (MBV) laat de fertiliteitscentra be- →

Patricia Baetens:
**"Je hebt geen andere
 mogelijkheid dan
 van bij het begin
 je kind de waarheid
 te zeggen"**

De voogd

Wat als ik er niet meer ben? Een alleenstaande moeder denkt daar weleens aan. Wat gebeurt er dan met mijn kind(eren)? Vonneke werd voogd van de kinderen van de bewust alleenstaande moeder Diane. "Ik ben voogd omdat ik geloof in de netwerkgedachte, de oude dorpsgedachte: kinderen worden niet enkel opgevoed door de ouders, maar door het hele dorp. Het voogdijschap, de overdracht van het ouderschap in geval van overlijden, is juridisch geregeld. Je omzeilt daarmee het probleem van wat er met de ouderloze kinderen kan gebeuren: opvangtehuizen of familie. Die juridische duidelijkheid is heel belangrijk, je hebt een veiligheidsnet. Daarnaast vind ik het belangrijk dat ik niet enkel een naam ben in Dianas testament. Ik zie de kinderen geregeld, zij komen elke maand voor een weekend bij mijn partner en mij op bezoek. Hopelijk hoeft ik nooit het voogdijschap op te nemen, maar ik ben er klaar voor. Het is voor Diane geruststellend dat er een backup is, en een hart onder de riem van de kinderen als ze weten dat ze er niet alleen voor staan in geval van nood."

A woman with curly hair, wearing a blue top and black leggings, sits on a blue sofa. A baby in a blue and white patterned onesie lies on her lap. The woman is looking towards the camera with a slight smile. The background is a plain, light-colored wall.

“Van toen ik zelf klein was, wist ik al dat ik kindjes wilde”

EVA (39)
Mama van Toots, 2 maanden

Eva werkt bij Kind & Gezin en kent de knepen van het moederschap als geen ander. “Het was een onbevleete ontvangenis,” lacht ze, “zonder vent kun je ook kinderen krijgen.” Ze had het liever anders gehad, maar de omstandigheden waren er niet naar. “Van toen ik zelf klein was, wist ik al dat ik kindjes wilde. Op een gegeven moment was er echter de urgentie van de leeftijd. Ik merkte dat ik die laatste jaren misschien eerder met een kinderwens dan met een relatiewens naar een man stapte. Dat was niet oké, vond ik.” Toen Eva de kaap van de dertig nam, begon ze er concreter over na te denken. Uiteindelijk stapte ze naar de spermabank, het Centrum voor Reproductieve Geneeskunde, voor kunstmatige inseminatie met anoniem donorzaad. “Ik had er lang over nagedacht, me geïnformeerd en er veel over gepraat met vrienden en familie. Via mijn werk bij Kind & Gezin zie ik soms koppels die toch iets minder bewust voor een kind kiezen.”

“Ik was niet bang om een kind alleen op te voeden. Wat ik wel lastig vind, is dat je de verantwoordelijk alleen draagt, dat je alles alleen moet beslissen. Er zijn wel veel mensen die me helpen, mijn ouders, mijn broers, zijn peter en zijn meter, vrienden, maar dat zijn toch geen vaderfiguren, zij zijn hier niet de hele tijd. Het organiseren van de praktische zaken lijkt mij toch iets makkelijker wanneer je met twee bent.”

“Een tweede? Eerder voor mijn zoon dan, niet voor mij. Sowieso verandert een kind je leven, maar ik wil wel blijven reizen en sporten bijvoorbeeld. Met een tweede wordt dat minder evident als alleenstaande moeder.” Toch even een zoekertje proberen. “Een man? Ja graag, het liefst wel. Voor mezelf een man en een papa voor Toots. Niet koste wat het kost, het dringt niet, maar één ding is duidelijk: inclusief kindje.” Ze lacht naar de kleine Toots: “Wij gaan een papa voor jou zoeken, hé.”

“Waarom een derde? Nummer drie bleef maar aan de deur kloppen”

DIANE (42)

Mama van een tweeling van 5 jaar en een dochter van 10 maanden

“Na een afgesprongen relatie, vertelde ik tegen iedereen die het wilde horen: dan doe ik het allemaal wel zelf! Er zat toen nog behoorlijk wat kwaadheid in.” Die eerdere weg, maar de moederdrang bleef. Het werden er drie. “Waarom nog een derde? Ik weet het niet, die derde bleef maar aan de deur kloppen. Er was nog zaad van dezelfde anonieme donor en ik wilde niet langer tegen dat moederinstinct vechten.”

“Het is natuurlijk een egoïstische keuze, zeker als alleenstaande moeder: ik kan dan wel kinderen willen, maar zij kiezen er niet voor om geen vader te hebben. Dat is een keuze die ik maak. Ik weet niet wat het is om geen vader te hebben.”

Toen Dianes oudste dochter bijna drie was, stelde ze vragen over haar vader.

“Dan mag je het gaan uitleggen.” Ze lacht. “Ik heb haar het verhaaltje verteld over een lieve meneer die een cadeautje aan de dokter had gegeven en dat ik dan ben gaan ophalen. Ik ga gaandeweg en samen met hen leren hoe dat zal zijn. Nu vinden ze dat nog niet erg, hoewel: mijn oudste zoon vroeg me enkele maanden geleden wanneer we naar papa gingen, hij wilde hem eens zien. Dat dat niet kon, vond hij jammer. ’s Avonds hebben we dan een naam gezocht voor die abstracte papa. De Jos, maar ik weet niet of ze zich dat vandaag nog zouden herinneren.”

Zelfs heterostellen verslikken zich veelal als de gynaecoloog een tweeling aankondigt. Zo ook een alleenstaande moeder die fulltime werkt. “Het was extreem ver-

moeiend. Toen de tweeling net naar de kleuterschool ging, kreeg ik de terugslag. Ik was op. Ik heb geluk gehad, de kinderen zijn allemaal gezond en alles is goed verlopen, maar het ging niet vanzelf. Daarnaast heb ik mijn professionele ambities moeten terugschroeven.”

Met loslopend kroost boet het sociale leven van alle ouders er meestal wat bij in. Des te meer bij alleenstaande moeders. “Soms date ik online en dan merk ik dat kinderen mannen niet afschrikken. Integendeel, als alleenstaande moeders hebben wij immers geen vader-van-de-kinderen waar we rekening moeten mee houden.” Ze staat op en vertrekt naar de school en de crèche, druk-druk-druk met de glimlach.

**“Vandaag kan ik
het allemaal
relativeren, maar
het begin was hels”**

MELISSA (37)
Mama van Ella, 5

Melissa heeft niet gewacht tot de ware aan haar deur klopte. “Ik was al jaren klaar voor een kind. Ik was vast benoemd in het onderwijs, ik had een huis en had plezier en mooie reizen gemaakt. Ik heb altijd geloofd dat je beter alleen bent dan met zijn tweeën in een slechte relatie. Dat is niets feministisch, want ik zie graag mannen. Ik heb nooit het gevoel gehad van: ik vind niemand, dus mijn leven wordt een ramp.”

“Toen ik met mijn moeder over kunstmatige inseminatie sprak, was zij wel wat bezorgd. Wanneer ik er effectief mee begon, heb ik het haar in eerste instantie niet verteld. Maar nu ik zelf moeder ben, begrijp ik haar bezorgdheid wel. Na mijn miskraam heb ik het toch aan mijn ouders verteld. Dat ik het kon delen heeft me ook opgelucht.”

Het moedergevoel was er wel, de weg naar het moederschap liep niet over rozen. “Na vijf keer proberen met kunstmatige inseminatie en die miskraam is het uiteindelijk gelukt, met ivf (in-vitrofertilisatie). Ella is geboren uit het enige levensvatbare embryo’tje dat ik had.” Later bleek uit de tripeltest dat de kans dat Ella met het syndroom van Down geboren zou worden 1 op 161 was. “Na een risicovolle vruchtwaterpunctie bleek alles toch in orde. Vanaf toen kon ik pas echt genieten van mijn zwangerschap. Vandaag kan ik het allemaal relativeren, maar dat begin was hels.”

Melissa is niet de enige bewuste moeder die vertelt over de warrige wetgeving rond kunstmatige inseminatie. “Er is dringend nood aan meer duidelijkheid. Het is een jungle, het is shoppen geworden. Als het je niet lukt om een kind te maken bij de ene instelling, ga je gewoon bij een andere langs.”

“Een vaderfiguur voor Ella is niet nodig, want praktisch lukt dat, maar er is meer dan de praktische kant natuurlijk, ik zou dit graag delen. Ik mis dat meer en meer. Ik voel me vandaag meer dan ooit klaar voor een relatie.” •

hoorlijk wat bewegingsruimte. Het UZ Leuven vertrekt vanuit een bio-ethisch kader dat niet toelaat om alleenstaande vrouwen te insemineren.

Ook de minimumleeftijd varieert. Wettelijk gezien moet je meerderjarig zijn. Bij UZ Brussel ligt de ondergrens op 28. Bij AZ Jan Palfijn Gent plakken ze er geen leeftijd op, maar kijken ze vooral naar de omkadering van de wensouder: hoe zit het met het netwerk, wat met de opvang van het potentiële kind en hoelang is de kinderwens er al. Waar alle fertiliteitscentra het wel over eens zijn, is dat er een pak contracten moet worden ondertekend: toestemming voor de behandeling, eventuele invriescontracten, een handtekening voor gebruik van het zaad van een anonieme donor, enzovoort.

Die donoren, laten we hen niet vergeten. Als u zich geroepen voelt, loop dan even langs bij een fertiliteitscentrum in uw buurt. Baetens: "Spermadonoren hebben de perceptie tegen: schimmige mannen die masturberen in een hokje. Maar ze zijn altruïstischer dan je zou denken." Voor het geld hoeft u het niet te doen, met de onkostenvergoeding van 75 euro loopt u niet ver. De vrouw met een kinderwens betaalt in het UZ Brussel forfaitair 200 euro per poging met sperma van een anonieme, Belgische donor. "Omdat er een tekort is aan Belgische donoren vullen wij onze spermabank aan met zaad van twee Deense spermabanken."

Op Belgisch zaad moet je soms een half jaar wachten, dat van een Viking is direct voorhanden, maar u betaalt er in UZ Brussel 400 euro voor. Per donor kunnen er kinderprojecten worden opgestart bij maximaal zes vrouwen, om bloedverwantschappen en incestueuze verrassingen uit te sluiten. Anonimiteit voor, tijdens en na de donatie wordt gegarandeerd.

Waar is papa?

De vraag "Waar is papa?" wordt gesteld vanaf de leeftijd van vier jaar. Baetens: "Je

hebt geen andere mogelijkheid dan van bij het begin je kind de waarheid te zeggen. Benadruk vooral dat het gewenst was en dat je kind niet per ongeluk ter wereld gekomen is. Het is ook belangrijk te vertellen dat er een donor aan te pas kwam, iemand die mama geholpen heeft om een kind te krijgen, niet om vader te worden. De verandering tussen een donor en een vader is heel groot, omdat het vaderschap, dankzij Napoleon, genetisch is gedefinieerd: je kunt het vaderschap ontkennen als je juridisch kunt bewijzen dat het genetisch niet van jou is. Maar een donor is geen vader. Voor het kind moet je dat verschil duidelijk proberen te maken."

De anonimiteit van de donor, die door de fertiliteitscentra gegarandeerd moet worden, is dubbel. Het intrigeert sommige bewuste moeders. "Die ogen zijn niet van mij" of "Dat ADHD-trekje is zeker niet van mij." Anderzijds kiezen ze heel bewust voor die anonimiteit. Voor de eenvoud en het gemak, want je zult maar een donor hebben die zich op een bepaald moment in je leven mengt en zijn vaderschap komt opeisen. Baetens: "De enige informatie over de donor die wij mogen geven is medische informatie, indien dat in het belang is van de gezondheid van het kind. Voor de rest is die wet voor interpretatie vatbaar. We kunnen bijvoorbeeld wel matchen. Die techniek bestaat erin de zaadcellen zo te kiezen dat er geen al te grote lichamelijke verschillen bestaan tussen de donor en de ontvanger, dat gaat over haarkleur, kleur van de ogen, het gewicht, de lengte en de bloedgroep." Anderzijds is ook niet-anonieme donatie toegestaan, alleen wanneer er toestemming is van de zowel de donor als de ontvanger.

En dan hadden we het nog niet over dure *Identity Release*-donoren die ermee akkoord gaan dat het donorkind op zijn achttiende alle informatie krijgt om zijn of haar genetische vader te contacteren. •

"Sinds Napoleon is het vaderschap genetisch bepaald. Maar een donor is geen vader"

De spermadonor

Ze zijn onherkenbaar en ze hangen het niet altijd aan de grote klok. Spermadonoren zien eruit als u en ik, maar ze helpen wensouders aan het nodige zaad. Lander (gefingerde naam) liep weleens een spermabank binnen toen hij studeerde. "Dat is nu een tiental jaar geleden, ik deed het vooral uit opportunisme, het is een fijn gevoel te weten dat je zaad van topkwaliteit hebt – ik heb dat spermaverslag hier nog ergens liggen. Het is een excuus of valse bescheidenheid dat je het enkel zou doen uit altruïsme." Lander wilde net als de alleenstaande vrouwen dat die anonimiteit voor honderd procent verzekerd blijft. "Vandaag heb ik met mijn partner zelf kinderen, die anonimiteit was een absolute voorwaarde. Ik zie het niet zitten dat er ooit een bende kinderen voor mijn deur staat." Een tweede anonieme spermadonor houdt het kort: "Ik vind het een leuke gedachte om te weten dat er hier kinderen van mijn zaad rondlopen." Een zekere zelfgenoegzaamheid is de jonge spermadonorgarde niet vreemd. Maar, beste moeders in spe, wij spraken de spermadonoren en zagen dat het goed was. Het zijn grappige, knappe en intelligente boys.